

MEĐUSOBNE VEZE ARHIVA, BIBLIOTEKA I MUZEJA

Branka Doknić*

UDK: 930.25:02:069

Branka Doknić: Međusobne veze arhiva, biblioteka i muzeja. Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja, Maribor 6/2007, str. 421-428.

Izvirnik v srbsčini, izvleček v srbsčini in angleščini, povzetek v angleščini.

Arhivi, muzeji i biblioteke su institucije koje svedoče o kulturno-istorijskom identitetu države u koja ih je osnovala, preuzevši na sebe zakonsku i finansijsku potporu. Društvena tranzicija je donela promenu u radu ovih institucija - manje državne politike i donacija, a više edukacije, menadžmenta i marketinga.

UDC: 930.25:02:069

Branka Doknić: Connections between Archives, Museums and Libraries. Technical and Field Related Problems of Traditional and Electronic Archiving. Conference Proceedings, Maribor 6/2007, pp. 421-428.

Original in Serbian, abstract in Serbian and English, summary in English.

Archives, libraries and museums are institutions, which testify about cultural and historical identity of the countries that established them and give them financial and legal support. Social transition brought changes in the way of working of such institutions - less politics and donation, but more education, management and marketing.

Kulturna politika kao deo opšteg društvenog planiranja ima svoju osnovu u postojećoj socijalnoj realnosti, ali je ona, prvenstveno, davanje smisla budućnosti. U nastojanju da se definiše, kulturna politika mora poći od pitanja kakvo društvo želi da stvori, na koji način i sa koliko sredstava. Pošto je polje kulture vrlo široko, jer se proteže od svakodnevice do stvaranje kolektivne svesti, definisanje kulturne politike je skoro utopistički projekat, jer je to definisanje budućnosti. Kulturna politika se zasniva na projektima koji traže dugoročna ulaganja ogromnih materijalnih i ljudskih resursa, čiji se rezultati ostvaruju u budućnosti.¹

Nalazimo se još uvek u istorijski i društveno nedovoljno definisanom vremenu, vremenu duple negacije, negacije do sada preovlađujućih partikularnih ideja - klasne i nacionalne. Posle prestanka komunističkih nazora o nepotrebnosti nacionalnih identiteta zemlja je prošla stanje prenatlaženog glorifikovanja nacionalnih posebnosti, što se vrlo brzo pokazalo samo kao otežavajuća komponenta nesmetanom ulasku u međunarodni kulturni prostor. Strategija kulturne politike mora poći od istine da je svaka kultura nacionalna samo onoliko koliko je u mogućnosti da se uvrsti u svetsku baštinu - nacionalno i globalno su dva jednaka tase na vagi kulturnih vrednosti.

* Dr. Branka Doknić, kulturolog, savetnik u Arhivu Srbije i Crne Gore, Srbija.

¹ Vreme koje je ostalo iza nas dalo je za pravo Ralfu Darendorfu koji je napisao da se u tranzicionim vremenima političke promene mogu ostvariti za šest meseci, ekonomske za šest godina, a promene u kulturi postaju vidljive za šezdeset godina.

Obzirom da se nalazimo u novim političkim uslovima, novom kulturnom politikom država će prvi put posle više decenija morati da pruži ruku kulturi, ne posmatrajući taj čin kao politički poen. Odnos političkog i kulturnog uvek je bio više nego uzročan, ali njihov novi zadatak ne sme biti tretiranje kulture kao ukrasa države. Zajednički cilj mora biti stvaranje novih kulturnih vrednosti, koje će biti - i u fizičkom i u socijalnom smislu dostupne svakom zainteresovanom stanovniku.

Uprkos negativnim iskustvima koja poseduju sva društva izašla iz komunizma, uloga države ostaje nezamenljiva u ostvarenju strategijskih ciljeva u kulturi. Dva osnovna pravca delovanja države u kulturnoj delatnosti su:

- donošenje fleksibilne legislative za nesmetano delovanje kulturnih delatnosti na unutrašnjem i međunarodnom planu;
- odredjivanje načina finansiranja kulture - kroz republički i opštinski budžet, osnivanjem fondova, osnivanjem javnih preduzeća i investiranjem dela poreza u kulturu.

Bavljenje zaštitom kulturne baštine je bavljenje kulturom u najužem smislu, bavljenje od izuzetnog nacionalnog značaja, ali je to i deo čije je bavljenje najdostupnije očima javnosti. Muzeji, arhivi i biblioteke su obeležja civilizacije, njihovo postojanje nije samo svedočanstvo o prošlom. Njihov sadržaj, prvenstveno treba da postiže na razmišljanje, na novo stvaranje, one svojim postojanjem treba da razvijaju duhovne potencijale svojih građana, ove institucije su zaloga za budućnost. Nijedna vlada se, deklarativno nikada neće odreći primarnog značaja ovih institucija, ali se samo po konkretnim odlukama koje donose, prepoznaje briga o statusu kulturne baštine. Zato je odnos države prema kulturnoj baštini - samo vrh ledenog brega, on istinski pokazatelj brige države za sopstvenu kulturu.² Ostvarivanje državne kulturne strategije kojom bi se unapredila i zaštitila kulturna baština i omogućili uslovi za kulturnu animaciju, stoji prvenstveno pred ministarstvom kulture. Iako je uloga ministarstva kulture u implementaciji novih vrednosti i demokratskih načela izuzetno značajna, ono svoju odgovornost može i treba da podeli sa još dva jednako važna činioca javnog sektora - sa celokupnom političkom vlašću, kao izabranim predstavnicima biračkog tela, ali i sa samim stvaraocima kulturnih dobara, sa kulturnim institucijama, medijima, esnafskim udruženjima, odnosno sa profesionalnom javnošću. Sve te mreže institucija treba da »predstavljaju, pre svega, širok sistem distribucije dobara«. Zadatak svakog ministarstva za kulturu je želja za stvaranjem uslova u kojima mogu da se ostvare dela najvišeg umetničkog dometa, njihovu dostupnost, kao i dostupnost celokupnog kulturnog nasleđa najvećem broju građana, odnosno da insistira

- na procesu decentralizacije odlučivanja i finansiranja, sa jasnim razgranicenjem institucija od nacionalnog značaja, a da se, istovremeno unapređuje razvitak lokalne mreže kulturnih institucija i načine povezivanja komplementarnih institucija na području cele države;
- da iznađe različite načina adekvatnog finansiranja kulture, u kome bi na zakonski način privatnom kapitalu omogućila mnogo veći prostor za ulaganje u

² U sklopu započetog rada na detaljnoj strategiji u oblasti zaštite kulturnog nasleđa, sa zadovoljstvom moramo napomenuti velike pomake u rešavanju nezavidnog materijalnog statusa srpskih nacionalnih institucija kulture. Obezbeđene su zgrade za Istorijski muzej Srbije (za koji je obezbeđena oprema), Istorijski muzej grada Beograda, Muzej nauke i tehnike. Vršni se generalna rekonstrukcija Narodnog muzeja i Muzeja savremene umetnosti, obezbeđena je lokacija za izgradnju Muzeja primenjene umetnosti i dependansa Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture.

sferu kulture - bilo kao donacija, bilo kao osnivanje privatnih i mešovitih fondova, keiz osnivanje raznih društava i udruženja - kako bi se približili i umetnički i komercijalni momanat.

Tumačenje istorije se neprekidno menja, zato se neprekidno moraju pregledavati činjenični materijal koje u svojim depoima imaju muzeji, biblioteke, arhivi. Tokom prošlog veka u većini društava promenila se definicija po kojoj je neki materijal bio vredan da bude sačuvan. Dok je na početku veka u kulturološkim krugovima bila na snazi definicija po kojoj se čuvala samo baština koja je pripadala velikim i istaknutim ličnostima (dvorovi, dokumenta, ordenje, nameštaj, odeća, nakit), već sredinom veka se shvatilo da predmeti iz svakodnevnog života običnog građanina su u istoj meri fascinantni i zanimljivi za publiku (kilometarski arhivski depoi, muzeji na temu seoskog života, muzeji fotografija, etno muzeji).

Moderna kulturna politika se bazira na demokratizaciji kulture i kulturnoj demokratiji. Demokratizacije kulture, ali prvenstveno, kulturna demokratija, ostvarivaće se u tehnokratskom, menadžerskom pristupu kulturi, koji će biti baziran na poštovanju nacionalnih interesa i pospešivanju umetničkog stvaralaštva. Demokratizacijom kulture, kultura se oslobađa svakog partikularnog političkog predznaka, bio on klasni ili nacionalni, i biva vođena humanističkom vizijom slobode i kreativnosti, i kao takva, vrhunska, bude pristupačna što većem broju konzumenata. Kulturna demokratija je širok proces u kome učestvuju mnogi državni resursi, a koji će morati da kulturu, regionalnu, masovnu, kulturu pojedinih socijalnih grupa i slojeva, učini dostupnom svim zainteresovanim građanima. Neprekidne društvene promene na globalnom planu teraju institucije koje se bave kulturnom baštinom na modifikacije svog poslovanja. Ne bore sa preživljavanjem samo institucije u postsocijalističkim zemljama, već su na to prisiljene institucije kulture u mnogo razvijenijim zemljama. Agresivni američki menadžment i marketing primorao je najveće evropske muzeje i biblioteke, ali i arhive na promenu svog ponašanja. Francuski kulturolozi su, ne negirajući potrebu postojanja specijalista (bibliotekara, muzeologa, arhivista) insistirali na važnosti njihovog zajedničkog delovanja, jer se tako najbolje doprinosi kulturnom razvoju i sprovođenju kulturne politike na svim nivoima.³

Projektni menadžment, formiranim sa ovim načelima, treba da doprinese razvijanju kulturne industrije, povećanju zaposlenosti u kulturi, formiranju novih kulturnih potreba, kao i stvaranju profita. Stvaranje profita mora postati obaveza skoro svih kulturnih ustanova, bez lažne dileme - komercijalno ili elitno. Da bi opstala - kultura mora da se reprodukuje i stvaralački i profitno. Menadžment i marketing ne treba shvatiti kao način "za pravljenje novca", već kao aktivnost koja doprinosi razvoju kulture i kulturnih potreba i navika stanovništva, aktivnost koja doprinosi sveopštoj edukaciji. Kreiranje nove poslovne politike institucija kulture se zasniva na tri postulata: "

VIZIJA, iskaz vrednosti, aspiracija, vrednovanje: Videti i osećati budućnost".

MISIJA, definisanje ustanove i njenog osnovnog smisla veoma se tko menja. Misija predstavlja polaznu osnovu za iskazivanje ciljeva i zadataka.

³ Na ovom principu osnovan je Nacionalni centar za umetnost i kulturu Bobur, koji je obuhvatao: Muzej savremene umetnosti, Biblioteku, Filmski arhiv, Dizajn centar, Muzički centar, itd., nastojeći tako da elitnoj kulturi obezbedi najširu publiku.

CILJEVI, iskazi krajnjeg rezultata, tačke koje želimo da dostignemo. Ciljevi daju okvir unutar koga se donose odluke o poslovanju. Ciljevi se uvek iskazuju za određeni period i predstavljaju polaznu osnovu za merenje i evaluaciju postignuća.”

Novom stilu rada, sem vlade koja osmišljava nacionalnu kulturnu politiku i institucija kulture koji treba da se brinu o njenom ostvarenju, mnogo veći doprinos, nego što je trenutno slučaj, treba da daju zaposleni u institucijama kulture. Zaposleni (podrazumeva se menažment institucije, odnosno oni koji su u mogućnosti da donose odluke) u arhivima, muzejima i bibliotekama, prevashodno u onim od nacionalnog značaja, moraju prvo da ispoštuju **internu evaluaciju** (ex ante i ex post), koja bi doprinela:

- eliminisanju programa koji ne postiže predviđene ciljeve ili to čine uz troškove koji su neprihvatljivi;
- poboljšavanju programa u toku njihovog ostvarivanja;
- poboljšavanju budućih odluka koje se tiču određenog programa, ali i drugih, budućih programa;
- poboljšanju opšte sposobnosti odlučivanja i upravljanja kulturnim institucijama.

Kulturne koperacije (paneuropska, intersektorska, networking, civilno - transnacionalno društvo), kao podrazumevajući način delovanja u savremenoj kulturnoj delatnosti, otvaraju nove mogućnosti **zajedničkog delovanja preko novoformiranih strukovnih udruženja**. Ranije formirana esnafska udruženja imala su, sem stručnog i jak politički predznak (insistiranje ili na klasnom ili na nacionalnom), koji je bio omogućen potpunom ekonomskom zavisnošću od državne donacije. Savremeno udruživanje se formira na vrednostima nauke, struke, menadžmenta i marketinga - stvarajući jedinstvenu mrežu od lokalnog do međudržavnog nivoa.⁴ Tako koncipirana udruženja arhivista, muzealaca i bibliotekara mogu i treba da vrše pritisak na kreatore nacionalne kulturne politike, usmeravajući je na adekvatniju zaštitu i prezentaciju kulturne baštine. To se prvenstveno odnosi na prepoznavanje validnih zakonskih regulativa, koji jesu u kompetenciji države, ali ne bi smeli da se izglasavaju bez podrške struke. Drugi važan segment korespondencije sa državom je iznalaženje adekvatnih finansijskih donacija. Iako je kod većine tranzicijskih društava opravdan strah od državnog uplitanja, još zadugo institucije kulture neće moći da izbegnu situaciju u kojoj je država najznačajniji finansijer, ali redefinisanjem vladinog prioriteta na školstvo i zaštitu prirodne baštine, ta suma novca se pokazala više nego nedovoljna. Zato, radi nesmetanog rada na kulturnim projektima moraju se formirati i privatni novčani fondovi, sponzorstva, mecenatstva. U pribavljanju sredstava najznačajniju ulogu mora da ima menadžerski tim.⁵

Ova vrsta poslova zahteva timove dobro edukovanih kulturnih poslenika, koji u okviru svojih institucija moraju da:

- osmisle kratkoročne i dugoročne planove i programe rada, koji će sa sredstvima koje institucije imaju na raspolaganju, ostvariti najbolje poslovne rezultate;

⁴ Iako oslobođeni državno-političkog pritiska, zaposleni u institucijama kulture teško se oslobađaju starog načina rada, koji je podrazumevo minimum stručnosti, a maksimum državnih donacija. To posebno dolazi do izražaja u arhivskoj struci, u kojoj se, na nažalost, većina zaposlenih zalaže da arhivske institucije zadrže status upravne organizacije, jer sebe ne prepoznaju u delatnostima kulture.

⁵ Institucija fundraising-a (skup veština i tehnika u procesu pribavljanja sredstava iz spoljnih izvora za finansiranje aktivnosti u oblasti nauke i kulture), još uvek nije postala deo svakodnevnog posla kulturnih institucija.

- stvoriti uslove za zapošljavanje stručnjaka-specijalista
- omogućiti permanentnu edukaciju već zaposlenih;
- poboljšati materijalnu osposobljenost institucije (zgrade, smeštajni i galerijski prostor, konzervacija i restauracija, savremena elektronska baza podataka);
- osnovati društva sa srodnim ili zainteresovanim institucijama u cilju bolje prezentacije kulturne baštine (mediji, škole, konfesije, turističke organizacije);
- veliku pažnju posvetiti periodičnom štampanju strukovnog časopisa, ali omogućiti i štampanje publikacije, koja bi u određenim socijalnim prilikama bila reprezent zajedničkih zahteva.

Saradnja arhiva, biblioteka i muzeja, sem gore pobrojanih koji prvenstveno doprinose poboljšanju kvaliteta objektivnih uslova, prepoznaje se i na drugom obliku saradnje. Saradnja koju čini je inicijativa na ostvarenju zajedničkih projekata, prilagođena je konzumentu kulturne potrošnje. Dok je država bila jedini finansijer kulturnih projekata i centralni promoter kulturnih vrednosti - sve tri vrste kulturnih institucija su se trudile da striktno podele kulturno blago koje su čuvale, jer je od kvantiteta materijala zavisila materijalna donacija. Nove društvene okolnosti i okretanje ka konzumentu kulturne potrošnje, dovele su do potrebe okupljanja, saradnje i organizovanja zajedničkih projekata, koji kao takvi treba da budu oblici difuzije kulture. Kulturni projekti, bez obzira na konkretnu sadržinu su:»

- Svi su orijentisani ka ostvarenju određenog cilja.
- Projekat je sistem - podrazumeva preduzimanje međusobno povezanih akcija.
- Imaju precizno trajanje - određen početak i kraj.
- Svaki projekat je u određenom stepenu jedinstven i poseban.
- Svaki projekat podrazumeva podjednako proces i rezultat - a često je proces po sebi cilj i rezultat.
- Projekat podrazumeva podjednaki značaj efektivnog marketinga (centralni kad su u pitanju ustanove kulture) i efikasnog menadžmenta.»

Internet, kompjuterska baza podataka, kablovska i satelitska televizija, zajedno sa štampanim medijima daju nemerljivu podršku ovakvim projektima. Kulturni projekti mogu biti samostalni, odnosno projekti koje organizuje institucija sa sopstvenim kulturnim fundusom i kompleksni, koje organizuju zajednički tim stručnjaka sa istovremenom prezentacijom arhivskih dokumenata, muzejskih predmeta i bibliografije. Difuziji kulture doprineće i sledeći zajednički projekti: izložbe, tribine, predavanja, umetničke večeri, manifikacije, kulturna animacija, tečajevi, radionice.

Najčešći oblik zajedničke prezentacije su izložbe. Izložbe se, kao oblik difuzije kulture odnosi na širok dijapazon umetničkog stvaralaštva, ali naše interesovanje je usmereno na:

- kulturološko-dokumentarne (istorijske, etnološke, arheološke, paraumetničke, monografske, kulturološke),
- političke (političko-istorijske)
- propagandno-animacione (sajmovi)
- prodajne izložbe.

Tribine, odnosno predavanja sa temomama namenjenim stručnoj javnosti, ali i širokom auditorijumu, takođe doprinose širenju kulture. Na tribinama pretežno učestvuje više sagovornika, koji u direktnom razgovoru sa publikom doprinose edukaciji svih prisutnih, ali i prihvatanju ili odbacvanju pojedine kulturne ideje. Sličnu funkciju imaju i predavanja. Kulturno-umetničke manifestacije kao još jedan oblik difuzije kulture, najčešće se organizuju povodom jubileja (istorijskih, političko-istorijskih, kulturno-umetničkih, turističko-zanatskih, sportskih, lokalnih, ličnih). Kulturna animacija podstiče i omogućava prihvatanje i razumevanje kulturnih vrednosti svog i prošlog vremena, svoje i ostalih kultura, projektima kulturne animacije učesnik ili posetilac na «lakši» način dolazi do kritičkog saznanja o društvenom životu svoje ali i drugih zajednica. Zato su kulturne animacije, odnosno lanac animacija (preanimacija, edukativna animacija, stvaralačka animacija i svečarska animacija), postale nezaobilazni oblici difuzije kulture, to su projekti i akcije koji animiraju najveći broj populacije, koja se, možda, po prvi put suočava sa sopstvenim umetničkim i stvaralačkim sposobnostima. Po trajanju animacije mogu biti kratkoročne (jedan projekat u jednoj sredini), i dugoročne, koje traju najmanje po godinu dana, imaju strateški cilj, a finansira ih vlada. U okviru projekta animacije nezaobilazne su edukativne radionice. Sajmovi su, takođe, deo propagandno-animacionih projekata. Njihova organizovanost i redovnost održavanja utiče na povećanje učesnika i posetilaca. Mogu da imaju i prodajni karakter. Osim na sajmovima, prodavnice u kojima bi se prodavale kopije predmeta iz muzeja, arhiva i biblioteka, ali i sopstvene izdanja i monografije mogu da se organizuju kao stalna aktivnost.⁶ Dobrom organizacijom i adekvatnom valorizacijom kulturne baštine prodavali bi se predmeti za čiju bi realizaciju bili neophodni poznavaoци starih zanata, ali i oni koji raspolažu znanjem iz najsavremenijih tehnologija štampe i izdavaštva.

Kao primer svrsishodne saradnje u cilju objedinjene zaštite kulturne baštine ističemo osnivanje Centralnog instituta za konzervaciju u Beogradu, čiji je osnivač Ministarstvo kulture Srbije, a zbog regionalnog (balkanskog) značaja finansijski podržan od Italijanske kooperacije u Beogradu. Da bi se na adekvatan način valorizovali istorijski, umetnički, arheološki, arhitektonski, kulturni, i svi ostali aspekti kulturnog nasleđa, kao strateški ciljevi određeni su.

- objedinjavanje u čvrst i efikasan sistem zaštite svih kategorija materijalne i nematerijalne baštine kroz formiranje jedinstvene nacionalne institucije konzervacije kulturnog i prirodnog nasleđa sa regionalnim odeljenjima;
- organizovanje integralnog sistema zaštite koji interdisciplinarno obuhvata sve sadržaje baštine: arhitektonsko i spomeničko nasleđe, prirodno okruženje, arheološke lokalitete, muzejske predmete, arhivski i bibliotečki materijal, kinotečku građu i nematerijalnu baštinu;
- objedinjavanje i povezivanje svih službi zaštite kulturne baštine kako bi se na jednom mestu okupilo sticanje i usavršavanje znanja i iskustva, istraživački rad, preventivna briga i zaštita, konzervatorski tretmani, dokumentacija o zaštiti, prezentovanje vrednosti i značaja baštine širokoj javnosti, finansijski izvori, specijalizovana oprema i stručnjaci;

⁶ Britanski muzej ima svoju prodavnicu na Hitrou, a Metropolitern muzej ima svoju prodavnicu u Rokfeler centru. I jedna i druga prodavnica predstavljaju nezaobilazno mesto za mnogobrojne kupce.

- kreiranje i sprovođenje jasno osmišljene strategije zaštite, sistematsko dugoročno planiranje aktivnosti u delatnosti zaštite kulturnih dobara, umanjivanje i eliminisanje rizika po vrednost i očuvanje baštine, unapređivanje sistema odlučivanja u delatnosti povećanjem nivoa profesionalnosti zaposlenih kadrova, izrazitiji i kvalitetniji uticaj profesionalaca u društvenoj zajednici kroz formiranje i delovanje snažnog centra zaštite.

Ostvarivanje ovako visoko zamišljenih ciljeva moći će da se ostvari kroz sledeće aktivnosti koje će, preko organizacionih jedinica, biti zastupljene u Centru:

- odgovarajuće obrazovanje, povezano sa univerzitetima
- istraživački rad
- preventivna zaštita i briga
- saniranje i obnova - konzervatorske intervencije
- dokumentacija
- prezentacija, marketing.

Kao prioritet istaknuto je - obrazovanje, koje će se odvijati kroz obuku i usavršavanje postojećih kadrova, obuku novih kadrova i obuku edukatora za obrazovanje u oblasti edukacije.

Ovom projektu želimo dobar vetar u leđa. Osnivanje ovog instituta, zajedno sa projektima obnove nacionalnih institucija kulture, čini jezgro suštinskih promena koju država Srbija, prvi put posle pet decenija, čini prema svojoj kulturi.

LITERATURA

- Valter Graskamp, *Umetnost i novac*, Beograd, 2003.
- Milena Dragičević Šešić, Branimir Stojković, *Kultura*, Beograd, 1999. (svi navodi su iz navedene knjige).
- Andrew McLloy, *Ulaganje u budućnost*, Beograd, 2001.
- Milena Dragičević Šešić, Sanjin Dragojević, *Menadžment umetnosti u turbulentnim vremenima*, Beograd, 2002.
- Piter Broffi, *Biblioteka u dvadeset prvom veku*, Beograd, 2005.
- Klod Molar, *Kulturni inženjering*, Beograd, 2000.
- Simon Mundy, *Kulturna politika*, Beograd, 2000.
- *Izveštaj o osnivanju CIK (interno)*.

SUMMARY

CONNECTIONS BETWEEN ARCHIVES, MUSEUMS AND LIBRARIES

Cultural institutions represent the ID of every country. The existence of a country during its history, the quality of such existence, the consciousness of such continuation remains written in the culture as an endless system of material and spiritual values. Because of that, every country, through its own cultural policy, as a part of general State policy, is trying to improve its cultural development by creating

favourable conditions for better development of artistic creations and cultural industry.

Also nowadays the protection of cultural inheritance cannot be imagined without the primary role of the State - legislative and financial. Previous situation, in which the cultural industry was economically and politically depended on the State, was proven to be unsuitable when the political system changed. With accepting the new system of State values, the ways of working as well as personnel structure have been changed. Diffuse Cultural Projects, as a primary aim of those institutions, require connection between elite and mass - to provide high-class culture reachable for high number of consumers. Such working manner requires highly skilled specialists, aggressive marketing experts and efficient and competitive management at the head of such a team. Only well-educated experts can create and run mutual projects and with their knowledge, they also have influence on the creation of the national cultural policy.